

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 2. do 8. marta 2004. godine, donijela je

ODLUKU

I

Historijsko područje – nekropola sa stećcima Rajkov kamen u Mijatovcima proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik obuhvata srednjovjekovne nadgrobnе spomenike-stećke i grobove ispod njih, a nalazi se na k.č. broj 76, upisan u z.k. uložak broj 3 i k.č. broj 99/1, k.o. Krekovi i na k.č. broj 355/1 upisane u z.k. uložak broj 340, k.o. Postoljani, općina Nevesinje, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik primjenjuju se mjere zaštite utvrđene Zakonom o sprovođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika ustanovljene u skladu sa Aneksom 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 9/02).

II

Vlada Republike Srpske dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Vlada Republike Srpske dužna je osigurati sredstva za izradu i provedbu potrebne tehničke dokumentacije za konzervaciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

U cilju trajne zaštite utvrđuje se sljedeće:

I stepen zaštite primjenjuje se na prostoru definiranom u tački I stav 2. ove odluke. U tom prostoru primjenjuju se sljedeće mjere zaštite:

– dopušteni su samo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, uključujući i one koji imaju za cilj prezentaciju spomenika, uz odobrenje ministarstva nadležnog za prostorno uređenje u Republici Srpskoj

(u daljnjem tekstu: nadležno ministarstvo) i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Republike Srpske (u daljnjem tekstu: nadležna služba zaštite);

- zona je potencijalno arheološko nalazište, te stoga nije dopušteno izvođenje bilo kakvih radova na pomjeranju stećaka i iskopu grobova;
- nisu dopušteni radovi koji bi na bilo koji način utjecali na izmjenu područja i ugrožavanje nekropole;
- prostor spomenika bit će otvoren i dostupan javnosti i može se koristiti u edukativne i kulturne svrhe;
- nije dopušteno odlaganje otpada.

Vlada Republike Srpske dužna je posebno osigurati istraživanje uzroka oštećenja i ispitivanje mogućnosti sanacije stećaka.

Utvrđuje se **zaštitni pojas** širine 100 m od granica u kojima se nalazi nacionalni spomenik. U tom prostoru provode se sljedeće mjere zaštite:

- nije dopuštena izgradnja, niti izvođenje radova koji bi mogli utjecati na izmjenu područja i promjenu pejzaža;
- nije dopušteno obavljanje radova na infrastrukturi osim u izuzetnim slučajevima, uz odobrenje od strane nadležnog ministarstva i stručno mišljenje nadležne službe zaštite;
- nije dopušteno odlaganje otpada.

IV

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno - planski akti koji su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V

Svako, a posebno nadležni organi Republike Srpske, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VI

Ova odluka dostavit će se Vladi Republike Srpske, nadležnom ministarstvu, nadležnoj službi zaštite i općinskim organima uprave nadležnim za poslove urbanizma i katastra, radi provođenja mjera utvrđenih u tač. II-V ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web stranici Komisije (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

VIII

Prema članu V, stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenom glasniku BiH».

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Predsjedavajuća Komisije

Ljiljana Ševo

Broj: 05.2-02-38/04-1
2. marta 2004. godine
Sarajevo

Obrazloženje

I – UVOD

Na osnovi člana 2. stava 1. Zakona o provedbi odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom u skladu sa čl. V i VI Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Komisija je na sjednici održanoj od 1. do 2. jula 1999. godine donijela odluku o stavljanju historijskog područja - nekropola sa stećcima Rajkov kamen u Mijatovcima, selo Krekovi, općina Nevesinje na Privremenu listu nacionalnih spomenika BiH, pod rednim brojem **448** i nazivom Nevesinje-Mijatovci, Nekropola stećaka Rajkov kamen. U skladu sa odredbama Zakona, a na osnovi člana V, stav 4. Aneksa 8. i člana 35 Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, Komisija je pristupila provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

II - PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra,
- kopiju katastarskog plana i zemljišnoknjižni izvadak,
- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o eventualnim oštećenjima u toku rata, podatke o eventualnim intervencijama na restauraciji ili drugoj vrsti radova na dobru, itd.,
- sadašnje stanje dobra,
- historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru.

Na osnovi uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Historijsko područje – nekropola sa stećcima Rajkov kamen u Mijatovcima nalazi se na k.č. broj 76, broj posjedovnog lista 100, upisan u z.k. uložak broj 3, kč. 99/1, broj posjedovnog lista 12, oba k.č. u k.o.Krekovi, na kojem su 3 srednjovjekovna nadgrobna spomenika i grobovi ispod njih, od toga 1 krstača i 2 sanduka (kompleks zvan Rajkov kamen) i k.č. 355/1, broj posjedovnog lista 126, upisan u z.k. uložak broj 340, k.o. Postoljani, na kojoj se nalaze 2 sanduka.

Nekropola Rajkov kamen nalazi se u zaseoku Mijatovcima, selo Krekovi. Nastala je jugozapadno od najveće nekropole stećaka na teritoriji Bosne i Hercegovine na lokalitetu Kalufi u Krekovima, i udaljena je od nje oko 200 m.

Selo Krekovi je jedno od većih sela u Nevesinjskom polju. Nalazi se na južnom podnožju planine Crvanj. U tom području se nalaze i veća sela u Nevesinjskom polju. Kroz ili pored njih prolazila je trasa glavne antičke komunikacije koja je povezivala dijagonalno ovaj dio polja od jugoistoka ka sjeverozapadu, a na nju je nalegla i sadašnja cesta. Selo Krekovi, zajedno sa nekropolam` Kalufi i Rajkov kamen, su malo izmaknuti istočno od spomenute trase. Do Krekova se dolazi lokalnim putem iz Kifinog Sela.

Nevesinjsko polje se pruža u pravcu sjever-jug, SZ-JI, u dužini od 23 km, a širine oko 7,5 km. To je prirodni dolina, nastala vertikalnim slijeganjem stijena, između planine Crvnja (1921 m) na istoku i Veleža (1969 m) na zapadu. Prosječna nadmorska visina je oko 850 m. Na sjevernoj strani se otvara put prema dolini gornje Neretve, a na jugu preko doline Bregave prema donjoj Neretvi. U pisanim dokumentima spominju se dva grada, Vinčac i Biograd, koji su se nalazili u južnom dijelu polja, zatim Postoljani, selo sjeverno od Krekova, i Konac Polje na sjeveru.

Historijski podaci

Nevesinjsko polje je od prahistorije, preko antike i srednjeg vijeka, zbog nemogućnosti prolaza kanjonom Neretve od Konjica do Salakovca (sjeverno od Mostara), bilo vrlo važno saobraćajno područje, jer se preko njega odvijao promet s jadranske obale u unutrašnjost. To je danas ekstenzivno naseljeno područje sa dobrim uvjetima za uzgajanje stoke. Oko 1/3 zemljišta u polju je obradivo.

Veći broj prahistorijskih naselja gradinskog tipa sa suhozidnim utvrdama nalazi se uz prahistorijsku komunikaciju (u Biogradu, Bojištima, Nevesinju /Jezdoška gradina/, Presjeci, Luci, Slatu, Podgrađu i dr.) i uz prilazne puteve (u Jaseni Runjeva glavica, Udrežnju, Trusini, Brataču, Zalomu i Lukavcu). U mnogima od njih kasnije su nastala i antička naselja, čiji su ostaci konstatirani u Udrežnju, Biogradu, Zovom Dolu, Lukavcu, Kifinu Selu (Drenovik), Postoljanima, Presjeci, Luci i Zaboranima. Svi putevi iz Gatačkog polja (preko Zaloma), Uloga i Kalinovika (preko planine Morine), te Blagaja i Stoca (preko Trusine) sticali su se kod vrela Drenovik u Kifinu Selu. U Drenoviku, s obje strane Zalomke, razvilo se najveće rimskodobno naselje na Nevesinjskom polju. Iz srednjeg vijeka u Drenoviku se nalazi nekropola 124

izbrojana stećka (Bojanovski, 1988, 106-107; Bešlagić, 1971, 384 pod Kifino Selo).

U Ljetopisu popa Dukljanina spominje se župa Nevesinje (Netusigne, Netusini) koja je pripadala Podgorju (Vego, 1957, 81; Dinić, 1978, 229), a sve skupa je bilo dio Huma, kasnije Hercegovine. Humska zemlja je priznavala vrhovnu vlast srpskih vladara Nemanjića od početka XIII do skoro polovine XIV stoljeća. U najstarijim zvanično vođenim spisima dubrovačkog Notarijata i Kancelarije, iz 1278. godine, spominje se tvrgovina robljem iz raznih bosankih i hercegovačkih mjesta, a među ostalim i iz Nevesinja (Kovačević Kojić, 1978, 25, napomena 40).

Od 1303. do 1306. godine gospodar župe Nevesinje je bio Konstantin Nemanjić, sin srpskog kralja Milutina. U to vrijeme pojavljuje se na historijskoj pozornici vojvoda Poznanj Purčić. On je kasnije, 1327. godine, bio svjedok, zajedno sa braćom, na poveljama Stjepana II Kotromanića, sa titulom "vojvoda i župan od Zagorja i Nevesinja". Istovremeno je bio i podanik kralja Dušana. Purčići su vlastela koja je prešla na stranu Bosanaca kad su ovi počeli prodirati u dolinu Neretve (Dinić, 1967,40). U to doba, 1391. godine, zapsan je jedan usamljeni slučaj da domaći čovjek iz Nevesinja postaje dubrovački građanin (Kovačević-Kojić, 117).

Od 1347.godine, kada su potpala pod bosansku vlast za vladavine bana Stjepana II Kotromanića, a naročito u prvoj polovini XV stoljeća, mjesta iz Nevesinjskog polja se često spominju u dokumentima u Dubrovniku: Konac Polje, Sileno in Nevesigne, Nevesigne de Tucepe, campo Nevesigne, in Nevesinje in Postolach, de Vrangodol de Nevesigne. Podaci se javljaju u vezi sa pljačkom, službom, prodajom roblja, ili sitnom i pojedinačnom dovozu robe (Kovačević-Kojić, 1978, 114, 117-120).

Od kraja XIV stoljeća do 1404. godine Nevesinjem vladaju Sankovići. Na sjevernom kraju Nevesinjskog polja, u maloj župi Konac Polje, koja je graničila sa župom Kom, u selu Zaborani, Sankovići su imali plemenitu baštinu i dvor. Preko Konac polja je vodio put iz Nevesinjskog polja na sjever ka gradu Komu i dalje preko Boraka na Konjic. Porodična nekropola Sankovića je u obližnjem selu Biskupu kod Glavatičeva u Komskoj župi (Vego, 1957, 149).

Sandalj Hranić je slomom porodice Sankovića 1404. godine proširio vlast i nad ovim područjem. Godine 1406. boravio je u Nevesinju (Dinić, 1978, 185, nap. 24), kada je uveo i carinu na Konac polju (Vego, 1957, 51). Još u prvoj deceniji XV stoljeća cijela župa se naziva Nevesinje, dok se mjesto Nevesinje spominje u dubrovačkim arhivskim spisima tek 1429. godine, a 1435. godine spominje se i glavni župski grad-utvrđenje Vjenačac (Vinačac) sa podgrađem. Ranije i češće se spominje Podbiograd, podgrađe grada Biograda u župi Nevesinje, ali se navodi kao selo. Vinačac se nalazio iznad sela Udrežja (Vego, 1957, 80-81, 125; Kojić-Kovačević, 117-118). Grad Vjenačac se spominje među posjedima hercega Stjepana u poveljama iz 1444,1448, 1454. godine (Dinić, 1978, 204). Jedna od rijetkih zajednica pripadnika Bosanske crkve na teritoriji srednjovjekovnog Huma zabilježena je oko Nevesinja, tj. u Konac polju (Ćirković, 1964, 320).

Osmanlije su zauzele Nevesinje između 1465. i 1466. godine. Do 1468. godine Nevesinje je granica oblasti hercega Vlatka koje su se završavale negdje na Trusini, dok je Nevesinjsko polje pod osmankom

vlašću (Dinić, 1978, 262). U jednom aktu Dubrovačkog arhiva iz 1469. godine spominje se Husein vojvoda u Nevesinju.

U Poimeničnom popisu sandžaka vilajeta Hercegovina iz 1468/69. godine popisana su mnoga mjesta na području Nevesinjskog polja poznata i iz srednjeg vijeka, ili u kojima se nalaze nekropole sa stećcima: Živanj, Seljani, Kruševljani, Luka, Kljuni, Kovačići, Bijenja, Postoljani, Bojište, Nevesinje, Žiljevo, Čanje, Rast, Biograd, Bratač, Drežanj, Grabovica, Podgrađe, Slato i Udbina. Među njima nema sela Krekovi.

2. Opis dobra

Nekropola Rajkov kamen može se smatrati i integralnim dijelom nekropole na obližnjem lokalitetu Kalufi. To je mala nekropola koja se sastoji od dvije cjeline. Prva cjelina, koju narod zove Rajkov kamen, sastoji se od 1 krstače sa nadgrobnom pločom, jednog visokog sanduka sa postoljem i jednog sanduka. Oko 100 m sjeverozapadno od prethodne grupe nalaze se dva osamljena stećka u obliku sanduka.

1. Krstača sa grobnom pločom. Orijehtacija: zapad-istok. Dimenzije krstače: visina 2.8 m, širina 0,6 m, debljina 0,32 m; ploča: 1,9 x 1,6 x 0,3 m. Krstača ima odlomljene poprečne krakove. Na križištu krakova je polujabuka, a iznad nje urezan je krug čija je unutrašnjost ispunjena linijama koje se zrakasto šire. Ispod pokrovne ploče je druga ploča koja zatvara grobnicu. Iz zemlje vire dijelovi grobne četverougaoe rake, ograđene kamenim pločama pobodenim vertikalno u zemlju.

2. Visoki sanduk sa postoljem. Orijehtacija: zapad-istok. Dimenzije sanduka: 165 (120) x 0,45 (0,40) x 1,8 m; dimenzije postolja: 1,9 x 1,5 x 0,2 m. Spomenik se nalazi južno od krstače. Sanduk je prevaljen. Ukrašen: na vrhu bočnih strana friz od povijene lozice sa trolistovima, a ispod je pet "saracenskih" arkada. Na isti način i istim motivima je ukrašen prevaljeni sanduk sa postoljem, tj. spomenik br. 21 na obližnjoj nekropoli "Krekovi".

3. Sanduk, oko 15 m zapadno od krstače. Orijehtacija: zapad-istok. Dimenzije: 2.34 x 1,65 x 0,4 m. Oko groba je ograda koju su podigli mještani.

Spomenici br. 4 i 5 su u obliku dva sanduka položeni jedan do drugog, orijentacije zapad-istok. Spomenik br. 5 je ustvari velika ploča sa bordurom od povijene lozice sa trolistovima, tordiranom trakom u sredini ploče i rozetom.

Oko glavnine nekropole Kalufi nalaze se na tri mjesta razasuti stećci: 100 m zapadno od nje su tri sanduka, zatim nekropola Rajkov kamen, isto sa tri sanduka, i 100 m od nje su još dva sanduka. Veličina spomenika i ukrasi koji se nalaze na barem po jednom od spomenika na sve te tri odvojene cjeline govori bi u prilog jače diferencijacije vjerovatno pojedinih porodica. Krstača kao oblik javlja se relativno kasno, krajem XV početkom XVI stoljeća. Uzimajući u obzir ove dvije činjenice, nekropola Rajkov kamen se vjerovatno može datirati u period XV do početka XVI stoljeća, kada je nastala i glavnina stećaka na nekropoli Kalufi.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju izvršen je uvid u akte o zaštiti dobra i utvrđeno je da lokalitet nije stavljen pod zaštitu.

Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa Republike Srpske, rješenjem broj 177 od 15. oktobra 1999. godine stavio je nekropolu Rajkov kamen u zaseoku Mijatovci, selo Krekovi, u status prethodne zaštite.

Historijsko područje - nekropola sa stećcima Rajkov kamen u Mijatovcima, selo Krekovi, općina Nevesinje, nalazi se na Privremenoj listi nacionalnih spomenika, pod rednim brojem **448** i imenom Nekropola stećaka Krekovi-Mijatovci.

Prostornim planom Republike Bosne i Hercegovine do 2002. godine valoriziran je u III kategoriju.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Š. Bešlagić je u 1957. godine obišao područje općine Nevesinje i započeo obradu nekropola na toj teritoriji. Između 1964. i 1966. godine završio je posao i rezultate objavio u Našim starinama XIII, 1972. godine.

Do danas nisu vršeni konzervatorsko-restauratorski radovi.

5. Sadašnje stanje dobra

Uvidom na licu mjesta u februaru 2004. godine ustanovljeno je sljedeće:

ukrasi na stećcima i krstači se teško raspoznaju. Ugao groba ispod krstače je otkopavan. Sanduk br. 2 je prevaljen. Ukrasi su teško vidljivi, što je posljedica nepovoljnih vremenskih utjecaja. Visoki sanduci i sljemenjaci su prevaljeni.

III - ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima (Službeni glasnik BiH", br. 33/02 i 15/03), Komisija je donijela odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

A) Vremensko određenje

Datiranje od XIV do početka XVI stoljeća

B) Historijska vrijednost

C) Umjetnička i estetska vrijednost

- i. Kvalitet obrade
- ii. Kvalitet materijala
- iii. Proporcije
- v. Vrijednost detalja

D) Čitljivost (dokumentarna, naučna i obrazovna vrijednost)

- iv. Svjedočanstvo o određenom tipu, stilu ili regionalnom maniru

E. Simbolička vrijednost

- ii. Sakralna vrijednost
- iii. Tradicionalna vrijednost

F) Ambijentalna vrijednost

- ii. Značenje u strukturi i slici prostora

G) Izvornost

- i. Oblik i dizajn
- ii. Materijal i sadržaj
- v. Položaj i smještaj u prostoru

Sastavni dio ove odluke su:

- fotodokumentacija,
- grafički prilozi.

Korištena literatura:

U toku vođenja postupka proglašenja dobra nacionalnim spomenikom BiH, korištena je sljedeća literatura:

1948. Sergejevski, Dimitrije, *Rimska cesta na Nevesinjskom polju*. Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, nova serija, sveska III, Sarajevo, 1948, 43-61, (ćirilica)
1948. Sergejevski, Dimitrije, *Putne bilješke sa Nevesinjskog polja*. Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, nova serija, sveska III, Sarajevo, 1948, 167-187, (ćirilica)
1957. Vego, Marko, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*. Sarajevo, 1957.
1962. Bešlagić, Šefik, *Stećci i nišani u Vojnom muzeju u Beogradu*. Vesnik Vojnog muzeja JNA, Beograd, 1962, 37-54.
1964. Ćirković, Sima, *Istorija srednjovjekovne bosanske države*. Beograd, 1964.
1967. Dinić, Mihailo, *Humsko-trebinjska vlastela*. Srpska akademija nauka i umetnosti, Posebna izdanja, knjiga CCCXCVII, Beograd, 1967, (ćirilica)
1972. Bešlagić, Šefik, *Nevesinjski stećci*. Naše starine XIII, Zavod za zaštitu spomenika kulture SR Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1972, 97-122.
1978. Dinić, Mihajlo, *Zemlje hercega sv. Save*. U: Srpske zemlje u srednjem vijeku, Beograd, 1978, (ćirilica)
1978. Kovačević-Kojić, Desanka, *Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države*. Sarajevo, 1978, (ćirilica)
1985. Aličić, Ahmed, *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovina*. Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1985.

1988. Bojanovski, Ivo, *Bosna i Hercegovina u antičko doba*. Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Djela, knjiga LXVI, Sarajevo, 1988.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

Lidija Fekeža, magistar arheologije,

vanjski saradnik Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika